

VOORWOORD

We leven in een angstige tijd. De wereldorde waarin we ons zo veilig wisten wordt op zijn kop gezet. Er moeten fundamentele keuzes gemaakt worden. Dat is politiek: keuzes maken. We hopen op wijsheid bij onze politici. Maar het zijn niet alleen politici die voor keuzes staan. We staan er met ons allen voor. Zeker in een tijd als deze dringt bezinning zich op. Waar halen we wijsheid vandaan? Religies kunnen een bron van wijsheid zijn. Maar als we moeten vaststellen dat in naam van de religie ook geweld wordt gepropageerd ... zijn ze dat dan nog, bron van wijsheid? Ook gelovigen komen in de verwarring terecht. Als de Bijbel zich herinnert hoe het volk Israël bevrijd werd uit het geweld van het slavenrijk, wordt de naam van God eraan verbonden. Gods gebod 'Kies voor het leven' betekent bevrijding, van onderdrukking, van geweld, van alles wat mensen naar beneden haalt en/of naar het leven staat. Dat gebod is volgens het bijbelboek Deuteronomium in het hart van de mens verankerd. Met andere woorden: als mensen voor de keuze staan, dan kunnen ze volgens de Bijbel de wijsheid om een juiste keuze te maken vinden in het eigen hart. God daagt de mens uit: 'Ik roep vandaag hemel en aarde als getuigen op: u staat voor de keuze tussen leven en dood, tussen zegen en vloek. Kies voor het leven ...!' (Deut. 30, 19).

Hoe raken we zo thuis in ons eigen hart dat we er Gods gebod kunnen horen? Hoe kunnen we die kracht ervaren die ons de moed geeft om te kiezen voor het leven? Onzekerheid en onmacht, angst en twijfel kunnen ons onverschillig maken. We moeten voorkómen dat gevoelens van onmacht ons zodanig gaan domineren dat ze de toegang tot ons eigen hart

gaan blokkeren. Dan wordt de keuze voor het leven – dat betekent voor vrijheid en vrede – moeilijk, zo niet onmogelijk.

De geschiedenis geeft daarvan legio voorbeelden. Ik vind ze ook in de oud-katholieke traditie waarin ik zelf sta. Een voorbeeld – niet het enige trouwens – is de zogeheten ‘Katholisch-Nationalkirchliche Bewegung’ die in het Duitse oud-katholieke bisdom tijdens de nazitijd het licht zag. Een mengeling van angst en opportunisme zorgde ervoor dat een deel van de oud-katholieke gelovigen zich onkritisch aanpaste aan de racistische ideologie van het nationaalsocialisme. Een scheve interpretatie van de theologische betekenis van de lokale kerk samen met een anti-rooms sentiment en een apolitieke opvatting van religie zorgden ervoor dat men er geen bezwaar in zag zich met het regime te verbinden en het mede daardoor te legitimeren. Men bleef blind voor wat het regime aan slachtoffers maakte en doof voor de vragen die van andere (buitenlandse) theologen kwamen.

Het voorbeeld van de foute beweging maakt duidelijk hoe kwetsbaar een geloofsgemeenschap is en hoe makkelijk het is om de aanpassing te volgen in plaats van het evangelie. Ik wil medechristenen ertoe uitnodigen om kritisch met de politieke realiteit om te gaan. Als tochtgenoten van elkaar voegen we ons in een lange reeks van medegelovigen die in moeilijke tijden hetzelfde hebben gedaan. Wat ik van een aantal van hen heb mogen leren is dat in een moeilijke tijd als de onze de spirituele en morele bezinning van groot belang is. Onder druk van de omstandigheden krijgt ze naar mijn aanvoelen te weinig aandacht. Toch ligt menig gelovige, maar ook niet-gelovige, meermaals wakker van de fundamentele vragen die feiten en politieke stellingnamen oproepen. Het heeft niet

alleen te maken met de heftigheid van de realiteit, maar ook met het feit dat de spirituele vragen onbenoemd blijven.

Wat te denken? Wat (zelf) te doen? Is er dan geen alternatief voor het geweld? Is ontwapening mogelijk? Waar te beginnen? Wat betekent geloven in God in dat kader? Wat te doen tegen de manipulatie van de religie? Deze en andere vragen zijn aan de orde van de dag. Daarom komen ze aan bod in de bladzijden die volgen.

Volgens de huidige burgemeester van Rotterdam, Carola Schouten – in een lezing over politiek leiderschap – moeten politici zichzelf voortdurend bevragen op twee punten: wat hun beweegredenen zijn en of ze zich kwetsbaar durven op te stellen. Bovendien is het belangrijk zich te oefenen in de kunst van de zelfrelativering. Zonder die bezinning en die oefening komt de kwaliteit van hun keuzes in gevaar. Maar geldt dat niet voor ons allemaal? Zijn het stellen van die vragen en het beoefenen van die kunst niet voor ons allemaal van belang? Want zijn het niet de wegwijzers naar ons hart? Gaat het bij spiritualiteit niet precies om deze wegwijzers? Spiritualiteit focust op de bronnen van onze manier van geloven en leven. Spiritualiteit is praktisch en geeft aanleiding tot een concrete levenshouding. Als pastor gaat het er mij om samen met medechristenen aan een gelovige levenshouding te werken, ook in de huidige tijd waar het streven naar vrede blijikbaar niet langer vanzelfsprekend is. Ik ben ervan overtuigd dat er geen vrede in de wereld kan komen zonder dat er vrede gevonden wordt in de harten van individuele mensen. Daarmee trek ik het werken aan rechtvaardige structuren die vrede bevorderen niet in twijfel. Maar of er al dan niet enige vrede heerst in de harten van de actoren zal

wel mede het succes van de politieke actie bepalen. Dat lijkt me logisch.

Het evangelie wijst de navolgers van Jezus erop de vrede na te jagen. Daarom ontkomen we niet aan de vraag wat het voor de christen betekent te geloven in die evangelische roeping in de context van geweld en oorlog? Ik wil schrijven over vredesspiritualiteit, je zou ook kunnen zeggen: 'spiritualiteit van ontwapening'. Zoals uit het voorbeeld van het Duitse oud-katholieke bisdom tijdens de nazitijd blijkt, is ook het geloof zelf niet immuun voor het geweldsvirus. De mogelijke link tussen geloof en geweld zal ik daarom uitdrukkelijk aan de orde stellen. Ik stel me de belangrijke vraag of we ook het geloof zelf niet moeten ontwapenen.

Zoek dus in de volgende hoofdstukken geen politieke of militaire analyses. Die vindt men voldoende in publicaties van politicologen, polemologen en vredeswetenschappers. Het is zeker de moeite waard daarvan kennis te nemen. Sommige van hun publicaties komen in dit boek trouwens aan bod. Ik schrijf echter als pastor en mijn opzet is bij te dragen aan een gelovige bezinning. Ik laat me bij die bezinning gidsen door vele notoire christenen en hier en daar ook door andere gelovigen, joods, hindoe en moslim. Maar niet-gelovigen zijn zeker niet afwezig. Twee christenen krijgen extra veel aandacht omdat zij – elk op eigen wijze – bakens waren in het vredeswerk in de turbulente jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw. Het zijn de tweede secretaris-generaal van de Verenigde Naties Dag Hammarskjöld (1905-1961) en de monnik Thomas Merton (1915-1968). Ik put veelvuldig uit hun inzichten.

De vraag is dus hoe we voorbij de ruis van wat elke dag op ons afkomt de weg naar ons hart niet verliezen. Het bijbels getuigenis volgend moet daar dus de bron van vrede te vinden zijn. Maar moeten we ook niet toegeven dat we vaak bang en zwak zijn? Is het niet teveel gevraagd om die weg, soms tegen de stroom in, te gaan? Carola Schouten herkent het fenomeen en schrijft: 'Het komt zo vaak voor dat we willen vluchten, ver weg van de plek waar God ons geroepen heeft. Het gebeurt zo vaak dat we ons gewoon zwak voelen. Jezus' antwoord hierop bestaat niet uit een oproep tot heldendom, maar hij biedt ons zijn vrede aan en vraagt ons op hem te vertrouwen.' [noot 1] Waar dat vertrouwen kan toe leiden, daarvan iets op het spoor te komen: dát is mijn bedoeling.

Joris Vercammen

Pasen 2025.